

14 Koulun oppilasmäärän, maahanmuuttajien suhteellisen määrän ja erityisopetuksen määrän yhteys toisen asteen koulutusvalintaan

Jaana Minkkinen & Pirjo Lindfors

Alueen väestöpohjan huomioiminen on yksi keskeisistä tekijöistä peruskouluverkkoa kehitettäessä. Alueen väestömäärään liittyy kysymys koulun oppilasmäärästä, jossa trendinä 2000-luvulla on ollut perusopetuksen keskittäminen yhä suurempiin yksiköihin. Keskittämistä on perusteltu muun muassa kustannussäästöillä sekä isojen yksiköiden mahdollistamalla monipuolisemmalla opetustarjonnalla. Toisaalta on kannettu huolta siitä, miten oppilaiden hyvinvointi ja yksilöllinen kohtelu taataan isoissa yksiköissä. Tutkimustieto yksikkökoon mahdollisista hyödyistä ja haitoista on kuitenkin toistaiseksi ollut niukkaa.

Toinen peruskouluverkon muovautumiseen liittyvä piirre pääkaupunkiseudun väestöpohjassa on lisääntynyt maahanmuuttajien määrä 2000-luvulla. Maahanmuuttajataustainen väestö oli keskittynyt asumaan pääkaupunkiseudulle jo ennen maahanmuuton räjähdysmäistä kasvua vuonna 2015 Lähi- ja Keski-idän kriisien seurauksena. Vuonna 2014 ulkomaalaistaustaisia oli Helsingissä 13,8 %, Espoossa 13,4 % ja Vantaalla 14,7 % väestöstä (Tilastokeskus), kun koko Suomen väestöstä oli ulkomailla syntyneitä 5,9 % (Väestöliitto). Kiihtyneen maahanmuuton rinnalla on vahvistunut pääkaupunkiseudun asuinalueiden etninen eriytyminen, jonka seurauksena on muodostunut maahanmuuttajien asumiskeskittymiä seudun itäisiin ja koillisiin osiin sekä pääratojen varsille (Vilkama, 2011). Asuinalueiden etnistä eriytymistä muokkaa kaksi toisiaan vahvistavaa trendiä: kantaväestön muuttoliikkeen suuntautuminen asuinalueille, joissa vieraskielisten osuus on seudun keskitasoa alhaisempi, sekä maahanmuuttajien muuton kohdentuminen kantaväestöä yleisemmin alueille, joissa vieraskielisten osuus on seudun keskitasoa korkeampi (Vilkama, 2011). Asuinalueiden eriytyessä myös koulut eriytyvät perheiden taustan mukaan vieraskielisten oppilaiden osuuden kasvaessa voimakkaasti maahanmuuttajien suosimien alueiden kouluissa. Koska maahanmuuttajien asumiskeskittymiä luonnehtii erityisesti alueen pienituloisuus ja vuokra-asuntovaltaisuus (Vilkama, 2011), on nähtävissä huono-osaisuuden keskittymistä joihinkin kouluihin. Tätä efektiä vähentääkseen Helsinki on jakanut erityistä tukea kouluille, joissa on runsaasti maahanmuuttajataustaisia oppilaita. Tätä on kutsuttu ns. positiiviseksi diskriminaatioksi.

Koulutason tekijöiden merkitystä on tutkittu toistaiseksi niukasti oppilaan toisen asteen koulutukseen sijoittumisen näkökulmasta. Tässä luvussa tarkastellaan sitä,

onko koulun oppilasmäärällä, maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteellisella määrällä koulussa sekä erityisopetuksen määrällä koulussa yhteyttä oppilaiden toisen asteen koulutusvalintaan pääkaupunkiseudulla.

Toisen asteen koulutusvalintaa mitattiin neliluokkaisella muuttujalla: sai opiskelupaikan lukiosta, sai opiskelupaikan ammattikoulusta, haki opiskelupaikkaa 9. luokan yhteishaussa saamatta sitä, ei hakenut opiskelupaikkaa 9. luokan yhteishaussa (tiedot yhteishakurekisteristä). Yhteishakurekisterissä eivät näy ne nuoret, jotka hakivat peruskoulun 10. luokalle tai valmentavaan koulutukseen. Koulukohtaiset tiedot oppilasmääristä, maahanmuuttajataustaisten suhteellisesta määrästä sekä erityisopetuksen määrästä (tuntia viikossa keskimäärin osa-aikaista erityisopetusta lukuvuonna 2012–13) perustuvat koulutason TEAvisari-aineistoon (Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 2013). Lisäksi analyysissa kontrolloitiin opiskelijan perhetausta (natiivi/maahanmuuttajatausta; tieto MetrOP-oppilaskyselystä) sekä se, oliko oppilas saanut päätöksen tehostetusta tai erityisestä tuesta yläkoulussa (tiedot koulujen erityisopettajilta). Analyysista poistettiin erityiskoulut. Tilastollisena mallina käytettiin multinomiaalista regressioanalyysia.

Koulun oppilasmäärällä ei ollut yhteyttä koulutusvalintaan ja sen onnistumiseen, kun kontrolloitiin maahanmuuttajataustaisten suhteellinen määrä ja erityisopetuksen määrä koulussa sekä opiskelijan perhetausta ja tehostetun/erityisen tuen saanti yläkoulussa. Sen sijaan oppilaiden toisen asteen koulutusvalintaan olivat yhteydessä sekä maahanmuuttajataustaisten suhteellinen määrä että erityisopetuksen määrä yläkoulussa. Kun verrataan lukiosta opiskelupaikan saaneita nuoria muihin, tulivat ammattikoulusta opiskelupaikan saaneet sekä yhteishaussa hakematta jättäneet nuoret suhteellisesti useammin yläkouluista, joissa oli enemmän maahanmuuttajataustaisia oppilaita ja enemmän erityisopetusta riippumatta siitä, oliko nuori itse maahanmuuttaja/taustainen tai saanut yläkoulussa tehostettua tai erityistä tukea. Sen sijaan edellä mainitut koulutason tekijät eivät erotelleet lukiosta opiskelupaikan saaneita nuoria niistä nuorista, jotka hakivat opiskelupaikkaa yhteishaussa mutta eivät saaneet sitä. (Taulukko 14.1 seuraavalla sivulla)

Taulukko 14.1 Koulun oppilasmäärän, maahanmuuttajataustaisten suhteellisen määrän ja erityisopetuksen määrän yhteys toisen asteen koulutusvalintaan. Vertailuryhmänä lukioon hyväksytyt. (N = 8 391)

		vetosuhte (OR)
Ammattikouluun hyväksytyt	Koulun oppilasmäärä 2013	1.000
	Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteellinen määrä koulussa	1.21***
	Osa-aikaisen erityisopetuksen määrä koulussa	1.06***
	Oppilas maahanmuuttajataustainen	1.37***
	Oppilas saanut tehostettua tukea	12.92***
	Oppilas saanut erityistä tukea	18.14***
Haki mutta ei saanut opiskelupaikkaa	Koulun oppilasmäärä 2013	1.00
	Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteellinen määrä koulussa	1.03
	Osa-aikaisen erityisopetuksen määrä koulussa	1.01
	Oppilas maahanmuuttajataustainen	2.71***
	Oppilas saanut tehostettua tukea	13.17***
	Oppilas saanut erityistä tukea	16.87***
Ei hakenut opiskelupaikkaa yhteishaussa	Koulun oppilasmäärä 2013	1.00
	Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteellinen määrä koulussa	1.31*
	Osa-aikaisen erityisopetuksen määrä koulussa	1.09**
	Oppilas maahanmuuttajataustainen	2.13***
	Oppilas saanut tehostettua tukea	17.33***
	Oppilas saanut erityistukea	182.57***

*** p < 0.001, ** p < 0.01, * p < 0.05. Osa-aikaisen erityisopetuksen määrä koulussa on luokiteltu kymmenen tunnin välein (skaala 0–11). Mallin selitysaste 0.252 (Nagelkerke Pseudo R²).

Ryhmäosuudet: lukioon hyväksytyt 58.3 % (n = 4 890), ammattikouluun hyväksytyt 30.6 % (n = 2 570), haki yhteishaussa mutta ei saanut opiskelupaikkaa 5.8 % (n = 485), ei hakenut yhteishaussa 5.3 % (n = 446).

Jatkoanalyysillä selvitettiin, muuttuivatko tulokset, jos vanhempien koulutus huomioitiin. Koulutason tekijöiden yhteys koulutusvalintaan pysyi kuitenkin suunnilleen samana, niin kuin edellä esitettiin. Ainoa eroavuus oli siinä, että erityisopetuksen

määrä koulussa ei erotellut enää lukiopaikan saaneita ammattikoulupaikan saaneista, kun vanhempien koulutus kontrolloitiin.

Vaikka vastaavia koulutason vertailuja kuin tässä tutkimuksessa ei ole juurikaan tehty, maahanmuuttajataustaisten suhteellisesti runsaampi sijoittuminen ammattikoulutukseen kuin lukioon on yhdensuuntainen aiempien havaintojen kanssa (Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2013). Tarkasteltaessa maahanmuuttajien koulutusvalintoja on kuitenkin syytä myös huomata, että maahanmuuttajat eivät ole homogeeninen ryhmä. Eri maahanmuuttajaryhmien koulutustaso vaihtelee aikuisväestössä paljon, ja koulutustaso riippuu myös siitä, kuinka kauan maahanmuuttaja on ollut Suomessa (Castaneda, Rask, Koponen, Mölsä & Koskinen, 2012).

Yhteenveto

Koulun oppilasmäärällä ei ollut yhteyttä koulutusvalintaan ja sen onnistumiseen, kun taas maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteellisella määrällä sekä koulussa annetun erityisopetuksen määrällä oli yhteyttä koulutusvalintaan. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden suhteellinen määrä koulussa sekä osa-aikaisen erityisopetuksen määrä koulussa ennustivat nuorten toisen asteen koulutusvalintaa riippumatta siitä, oliko nuori itse maahanmuuttajataustainen vai kantaväestöä, sekä riippumatta siitä, oliko hän itse saanut tehostettua tai erityistä tukea yläluokilla. Mitä enemmän koulussa oli maahanmuuttajataustaisia oppilaita ja mitä enemmän koulussa annettiin erityisopetusta, sen suurempi riski koulun oppilailla oli jättää hakeutumatta yhteishaussa toisen asteen koulutuspaikkaa. Tulokset antavat tukea sille, että pääkaupunkiseudulla on tapahtunut koulutasolla segregaatiota, jolla on merkitystä myös toisen asteen koulutuksen kannalta. Huono-osaisuuden kasautuminen joihinkin kouluihin näyttäisi olevan yhteydessä siihen, että näiden koulujen oppilailla on myös huonommat jatkokoulutusmahdollisuudet. Heikoin tilanne on tietenkin niillä, jotka eivät hae lainkaan toisen asteen koulutuspaikkaa, sillä heidän syrjäytymisriskinsä on korkea.

Lähteet

- Castaneda, A., Rask, S., Koponen, P., Mölsä, M., & Koskinen, S. (2012). *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa*. Raportti 61/2012. Tampere 2012: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino, 2012.
- Helsingin ulkomaalaisväestö vuonna 2013. (2013). Helsingin kaupunki. Tietokeskus. Tilastoja 31.
- Tilastokeskus. Tilastokeskuksen PX-Web-tietokannat. Maahanmuuttajataustaisten määrät ja osuudet alueittain 1990–2014. Haettu 29.6.2016 http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/Maahanmuuttajat_ ja_kotoutuminen/Maahanmuuttajat_ ja_kotoutuminen_Maahanmuuttajat_ ja_kotoutuminen/007_ulkom_osuudet.px/?rxid=2cb7686b-b040-4548-b070-b29ef8399ec2
- Vilkama, K. (2011). *Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla*. Tutkimuksia 2011:2. Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Väestöliitto. Maahanmuuttajien määrä. Haettu 29.6.2016 http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajien-maara/